

Pero PRANJIĆ

CRKVENA BRIGA O BRAČNO RASTAVLJENIMA Uloga i pomoć ženidbenih sudova

Sažetak

Pastiri duša, katoličke udruge, dobronamjerni i iskreni vjernici ne mogu ostati zatvorenih očiju pred nevoljama modernog života, od kojih je sigurno zastrašujuća činjenica raspadanje mnogih brakova, iako su sklopljeni sakramentalno. Mnogi od njih više se ne obraćaju Crkvi za pomoć, štoviše, postaju mlaki u vjeri. Ali ima također mnogo drugih, koji traže rješenja, zbog nemirne savjesti i želje da primaju sakramente. Prikaz želi pružiti činjenično stanje, upozoriti na tradicionalne razloge nevaljanosti i nastojanje Crkve da preko svojih ženidbenih sudova rješava što se daje riješiti. Upozoravamo također na nove kanonske razloge nevaljanosti ženidbe. Stoga bi sve ovo moglo biti dobra pomoć studentima teologije kao i pastoralnim djelatnicima, posebno župnicima, a i svim supružnicima u takvim krizama koji traže rješenja.

I. Pastoralne teškoće s rastavljenima i ženidbeni sudovi

Sve su češći slučajevi i kod nas, iako nas smatraju tradicionalnom kršćanskom sredinom, rastave mladih bračnih parova i u tome uopće “ne zaostajemo” za drugim zemljama zapadne Europe. Mladi se inače po svijetu pa i kod nas sve teže odlučuju za brak, ako to i učine, u većini slučajeva odgađaju ga za zreliju dob, tj. za vrijeme kad su stvarno punoljetni, što bi trebalo značiti da su tada i psihički i biološki dozreli. Unatoč svemu tome imamo mnoštvo neuspjelih brakova. Negdje iza toga slijedi samo rastava od stola i postelje, negdje civilni razvod pa nastavak samačkoga života, a najčešće se ide do kraja, tj. u novu ženidbu ili novu bračnu i životnu avanturu.

Neki od tih, koji su sklopili nove građanske brakove, svjesni su da ih ne mogu pred Crkvom srediti i pomire se s time, a najčešće nastavljaju površan i mlak vjerski život. Drugi se služe “trikovima”, što znači da po-

nekada odu na sakramente, najčešće nepoznatom svećeniku, “ispovjeda se”, a prešute svoje bračno stanje, dobiju čak “odriješenje” i pokoru, pa pristupe Stolu Gospodnjem i pričeste se. Misle da je sve u redu, a u biti čine svetogrde, jer onaj glavni grijeh niti priznaju, niti su uopće od njega mogli dobiti odriješenja. Još je gore što se i neki svećenici, dijeleći sakrament pomirenja, ponašaju olako, kad su ovakvi slučajevi u pitanju, a time zavaravaju i sebe i vjernike. Problemom se posebno zabavila Kongregacija za nauk vjere, izdavši studiju *Pastoral rastavljenih i ponovo oženjenih*, s više važnih dokumenata.¹

Postoji, međutim, skupina iskrenih i bogobožasnih vjernika, koji dobro poznaju svoje trenutno stanje, ali se ne mogu pomiriti s njim, jer su u duši svjesni da nisu krivi, da im savjest ne predbacuje odgovornost za raspad prvotnoga braka, iako pred prijateljima, znancima i konačno pred župnom zajednicom i vlastitim župnikom izgledaju “opečaćeni”. Sve više imamo i onih koji su bolje poučeni o ženidbenim smetnjama i zaprekama. Ponetko od njih ima u rodbini svećenika ili redovnika i redovnicu, koji ih posavjetuju, a nije rijedak slučaj da ih i sami župnici ohrabre i potaknu na traženje rješenja. Stvar se tada svodi na postupak kod Crkvenoga ženidbenog suda, koji prikuplja iskaze i dokaze o dotičnoj ženidbi.

Koliko je Crkva od starine shvaćala ozbiljno teškoće, u kojima se mogu naći bračni drugovi, upravo su potvrda tome postojanje ženidbenih sudova² i to obvezatno pri svakoj biskupskoj kuriji, sa svrhom da budu vjernicima na usluzi. U praksi to znači: ako je brak bio nevaljan i to se dokaže, onda ga takvim treba i proglasiti, a stranke osloboditi od tereta. Nevinom partneru, a najčešće i jednom i drugom dopusti se novo sklapanje sakramentalne ženidbe. Pastoralni djelatnici bi trebali voditi računa o sljedećim bitnim stvarima.

¹ Knjižicu gornjega naslova izdala je Vatikanska izdavačka kuća 1998. god. Predgovor je napisao tadašnji tajnik Tarcisio Bertone; uvod tadašnji prefekt kongregacije kard. Joseph Ratzinger; slijedi zatim Pismo Kongregacije o teškoćama onih koji su bili rastavljeni i ponovo se oženili pa žele na pričest. Uz prethodne tekstove u studiju je uvršten, kao ključno mišljenje Crkve, i br. 84 iz Papine okružnice *Familiaris consortio*, te Papin *Nagovor sudionicima XIII. skupštine Papinskoga vijeća za obitelj*. Na koncu knjižice slijede neki komentari i studije poznatih i priznatih stručnjaka za ovu problematiku kao što su tadašnji biskup D. Tettamanzi, kao i profesor prava M. F. Pompedda.

² *Codex iuris canonici* (CIC) iz 1917. god. obrađuje sudske procese u 4. knjizi (kan. 1552-2194), a *Zakonik kanonskog prava* (ZKP) iz 1983. god. u 7. knjizi (kan. 1400-1752*). Napominjem da ću, radi naravi same teme koju obrađujemo, često navoditi i kanone CIC-a 1917. god., a i kanone ZKP 1983. god. Da ne bude zabune iz kojeg je zakonika odredba uzeta, pored broja kanona novog zakonika stavljat ću uvijek zvjezdicu (*).

Poznavajući crkveno ženidbeno pravo, posebno ženidbene smetnje i ženidbene zapreke, u konkretnom slučaju uočiti će da li je što sumnjivo, ili je odmah na početku nešto učinjeno mimo zakonskih odredaba. Neka pri tome što manje prste “unose” u srž stvari i što manje daju “pouke”, nego neka samo vjernike savjetuju da se osobno odluče za sudski postupak i da sami napišu svoj zahtjev sudu, iznoseći što više pojedinosti o bivšoj ženidbi. Ako ni sam svećenik nije načistu ima li u tom slučaju “dima”, tj. ima li razloga za pokretanje procesa, dobro bi bilo posavjetovati se s kojim crkvenim pravnikom da bi mogao onda upućivati vjernike, ali uvijek ostajući po strani. Isto tako, nije preporučljivo vjernike slati crkvenim sucima, jer je i njima nedopustivo ljude “savjetovati”, a sutra o istom tom problemu donositi odluku ili presudu. To bi moglo biti *Cicero pro domo sua*.

S obzirom na crkvene ženidbene sudove i pomoć vjernicima u bračnim teškoćama, moramo podcrtati da ona seže još od apostolskih vremena, kada je Pavao dopustio iznimke razrješenja ženidbenog veza “in favorem fidei - radi pogodnosti vjere”, pa do CIC-a 1917. god., koji je u kan. 1960 određivao da se ženidbene parnice među krštenima rješavaju “samo po vlastitom i isključivom pravu pred crkvenim sudom”.³ Poglavlje o nadležnom sudu u ženidbenim parnicama imao je 6 kanona (1960-1965), a zatim su slijedile odredbe u 9 kanona o formiranju sudišta (1966-1973). Međutim, odlučujuća je uloga samoga suca, a opis njegovih dužnosti i obveza seže čak do rimskoga prava. Samo ime *iudex* jest u biti kovanica od *ius dicere* - izricati, presuđivati pravdu. U Dekretalima Grgura IX. o njemu se kaže: “*Iudex significat quasi ius dicens populo, sive quod ius disceptet. Iure autem disceptare est iuste iudicare. Non est ergo iudex si non est in eo iustitia*⁴ - Sudac označuje onoga tko narodu izriče pravdu, ili tko raspravlja o pravu, a raspravljati o pravu znači pravedno suditi. Nema dakle suca, ako u njemu nema pravde.”

Bez sumnje crkvenom sucu pripada suditi po pravu i pravdi i to mu je temeljna dužnost,⁵ inače bi upravo njegovo obavljanje službe bio pro-

³ Opširniji prikaz povijesti ženidbenih sudova vidi kod: Charles LEFEBRE, “Evoluzione del processo matrimoniale canonico”, u: *Il processo matrimoniale canonico*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1988., str. 25-38. Pisac izlaže kakva je praksa bila do 6. st., kakva za cara Karla Velikog, zatim što je bilo određeno u Gracijanovu Dekretu i Dekretalima; obradio je zatim sudske postupke u vrijeme inkvizicija, pa odredbe Tridentinskog sabora, te praksu u 19. st. i konačno zakonske postavke CIC-a 1917.

⁴ C, 10, X, V, 11.

⁵ Sv. Toma naziva suca *Minister Dei* (*Summa theologiae*, II, II, q. 60, a. 2, ad 2). Pio XII. ističe da je “služenje pravednosti u Crkvi u biti služenje dušama” (nagovor Rimskoj Roti, 3. 10. 1941., u: AAS, 33, str. 421), a Pavao VI. suce poziva: “Izričući vaše presude, imate samog Boga pred očima, a time i služite i slavite toga istog Boga ljubavi” (nagovor Rimskoj Roti, 8. 2. 1973., u: AAS, 65, str. 103).

mašaj. Stoga je razumljiva bila i odredba kan. 1608: “Nadležni sudac neka ne odbije stranku, koja zakonito traži njegovu pomoć.” To je značilo saslušati stranku, ili dobro proučiti njezinu “tužbu”, pomoći joj da je dopuni i temeljitije u njoj obrazloži tvrdnje i sumnje u valjanost braka, te joj dati uputu što i kako dalje činiti. Jednostavno rečeno: sudac je bračnim drugovima, ako je valjanost njihova braka bila upitna, morao biti na raspolaganju. Još više se to očitovalo u novijoj praksi, odnosno nakon Drugog vatikanskog koncila i njegova nauka u LG o Božjem narodu. Stoga, papa Pavao VI. s posebnim naglaskom ističe i pastoralnu zadaću samih sudaca pa im poručuje: “Vi ste na pomoć članovima Božjeg naroda, koji se nalaze u teškoćama. Svaki je od vas dobri pastir, jer tješi onoga koji je pogođen; vođa si onom što je zalutao; štitiš pravo onoga koji je pogažen, oklevetan ili nepravedno ponižen.”⁶ Ti poticaji i ohrabrenje sudaca nastavljani su i za pape Ivana Pavla II. koji im je, npr. 1996. god., ovako rekao: “Za odgovarajuću presudu (u ženidbenim parnicama) ništa nije manje važno osvrnuti se, u svakom konkretnom slučaju, na individualnost subjekata, uzimajući u obzir posebnost kulture, u kojoj je rastao i radio.”⁷ I novi Zakonik daje odrednicu o ulozi i dužnosti crkvenog suca. Međutim, kad je u pitanju njegova služba i zadaća, polazi s negativnoga stanovišta te određuje u kan. 1457* § 1: “Mjerodavna vlast može primjernim kaznama pa i oduzimanjem službe kazniti suce, koji... odbiju suditi i koji prijevarom ili zbog velika nemara... strankama nanesu drugu štetu.”⁸

S obzirom na pravo pokretanja ženidbene parnice, kan. 1674* vrlo je jasan: “Sposobni su za pobijanje ženidbe: 1. ženidbeni drugovi; 2. promicatelj pravde, kad je ništavost već razglašena...” Ova odredba u biti se oslanja i na kan. 1476* koji kaže: “Svatko, bio kršten ili nekršten, može nastupiti kao tužitelj...”⁹ Isto to pravo vjernika bilo je omogućeno i po kan. 1971. Crkva je, dakle, i po starom Zakoniku, kao i po ovom novom dala mogućnost i jednom i drugom supružniku da u danim okolnostima traže zaštitu kod suda ako su uvjereni, ili ozbiljno sumnjaju, da u njihovu braku,

⁶ Isti nagovor Rimskoj Roti 8. 2. 1973., u: AAS, 65, str. 101.

⁷ Uzeto iz: *Monitor ecclesiasticus*, 121 (1996), 3.

⁸ Opširno je o službi crkvenoga suca pisao A. STANKIEWICZ, “Il dovere del giudice”, u: *Il processo matrimoniale canonico*, str. 113-133. Autor te službe ovako opisuje: a) braniti i tražiti pravdu, b) štiti načelo crkvenoga zajedništva; c) vjerno primjenjivati crkvene odredbe; d) biti nepristran i ne uzimati darove od stranaka; e) štiti slobodu stranaka u parnici.

⁹ Ova odredba jest u duhu Drugoga vatikanskog koncila o dostojanstvu i pravima ljudske osobe, a sasvim odskače od odluke Svetoga Oficija iz 1928. god., koju je potvrdila i enciklika *Provida Mater Ecclesia* iz 1936. god., jer nisu dopuštali da crkvene ženidbene parnice pokrenu nekatolici, nekršteni ili izopćeni; sada su svi izjednačeni.

makar sklopljenom sakramentalno, nešto nije u redu i da se radi o nekom bitnom nedostatku radi čega je možda nevaljan. Stoga se obraćaju sucu i traže razjašnjenje slučaja, kako bi umirili svoju savjest, eventualno se oslobodili toga tereta i sklopili novu sakramentalnu ženidbu.

Gledajući na sam zahtjev jednoga a nekada i obaju ženidbenih drugova (a taj njihov zahtjev se zvao “tužba”), sudac procjenjuje navodi li se neki ozbiljan slučaj, zbog čega bi se zahtjev ili tužba mogla prihvatiti. Pravnički se to zove *caput nullitatis - razlog, uzrok nevaljanosti*. Može se raditi samo o jednom ozbiljnom razlogu, a može i o više njih. Bitno je da su oni postojali prije, ili u samom trenutku sklapanja braka, što znači da su na svoj način utjecali na volju i odluku supružnika pri samom sklapanju.

Razlozi nevaljanosti braka - *capita nullitatis* u biti se poklapaju sa ženidbenim zaprekama - *impedimenta dirimentia*: dobi, spolne nemoći, ženidbenog veza, različite vjere, svetoga reda i zavjeta, otmice, sile i straha, krvnoga srodstva itd.¹⁰ Ovomu svemu treba još dodati kao razlog nevaljanosti manjak ženidbenoga oblika kao i nedostake sa strane volje supružnika. No, većinu ženidbenih zapreka i same stranke i pastoralni djelatnici na vrijeme uoče pa traže oprost od onih, od koji je moguće oprost dobiti, ili odvrćaju zaručnike od sklapanja braka ako je zapreka takve naravi da bi činili ženidbu nevaljanom. Ali uvijek je bilo moguće da se i “potkrade” neka pogreška, da je svećenik ne uoči, ili za nju ne dozna, da je ni same stranke nisu svjesne u trenutku vjenčanja, no brzo je “otkriju” pa to onda dovede do sporova, najčešće do razvoda, a kasnije i do pokretanja parnice na sudu.

Isključimo li manjak ženidbene forme kao razlog nevaljanosti, jer se taj razlog nevaljanosti može riješiti na temelju dokumenata i nije potreban cjeloviti sudski postupak sa strankama i svjedocima, najčešći razlozi nevaljanosti u starijoj pastoralnoj i pravničkoj praksi, pa su se, prema tome, zbog njih vodili i sudski postupci, bili su slijedeći.

a) *Amentia - ludost*, odnosno manjak uporabe razuma. Ako je problem na vrijeme uočen i druga, psihički zdrava stranka znala za njega, jasno je da se nije ni išlo u sklapanje ženidbe. No, nisu bili rijetki slučajevi “previđenja” ili prikrivanja ovoga bitnog svojstva kod osobe, pa prema tome, ako se to uočilo u vrijeme sklapanja ili otkrilo nakon sklapanja ženidbe, nevinna stranka imala je i pravo i mogućnost pokretanja postupka na sudu.

b) *Raptus - otmica* (kan. 1074 i 1089*). Koliko god Crkva naučava pravo i dostojanstvo osobe, te kod sklapanja braka naglašava slobodnu

¹⁰ Temeljiti prikaz ženidbenih zapreka, prema CIC-u 1917. god. vidi kod S. SIPOS, *Enchiridion iuris canonici*, 7, Herder, Romae, Friburgi, Barcinone, 1960., str. 465-496.

odluku supružnika kao bitnu za sklapanje valjane ženidbe, bilo je mnogo slučajeva da su roditelji imali glavnu riječ. Nekada nisu pristali i dopuštali sklapanje ženidbe rođenoj djeci, a nekada su postavljali ucjene, koje je bilo teško ili čak nemoguće ispuniti. Stoga su se događali slučajevi otmice, a pri tome su bila prekršena i prava osobe na slobodnu odluku za ženidbu - udaju jer je manjkao voljni pristanak. Ako je bilo razloga za pokretanje postupka zbog otmice i stranka uz pomoć svjedoka to uspjela dokazati na sudu, brak se proglašavao nevaljanim.

c) *Vis et metus - sila i strah* (kan. 1087 i 1103*). Ovaj razlog nevaljanosti u biti je suprotan od onoga prethodnoga, jer jedna od stanaka u ovom slučaju nema ni volju ni nakanu sklopiti ženidbu s onom drugom stranom. No, brak joj je "nametnut" bilo od vlastitih roditelja ili skrbnika i rodbine, bilo od samoga bračnog druga ili njegove rodbine. Prisila može biti fizička i moralna, a strah je uziman u obzir ako je bio izvanjski i težak kad osobi nije ništa drugo preostajalo nego ići u bračnu zajednicu. Ovakvim postupkom jasno je bila poremećena volja i slobodni pristanak za ženidbu, pa prema tome manjak slobodne odluke samu ženidbu čini nevaljanom.

d) *Impotentia - spolna nemoć* (kan. 1068 i 1084*). Normalno je i prirodno da muž i žena žive u bračnim odnosima, koji su im, kako je kan. 1013, § 1 naglasio "remedium concupiscentiae - lijek protiv požude".¹¹ Ako netko od njih za to nije sposoban bilo fizički bilo psihički, mogao je i osobno, a pogotovu oštećena stranka, pokrenuti sudsku parnicu.

e) *Error - zabluda* (kan. 1083 i 1097*). Pravo je definira kao "pogrešan sud o nekoj stvari". Može biti zabluda o osobi ili nekom svojstvu osobe koje bitno utječe na bračnu zajednicu, pa prema tome i na valjanost sklapanja ženidbe. Tko u takvoj zabludi sklopi ženidbu, po kanonskim odredbama ona je nevaljana.

f) *Dolus - lukavstvo, prijevara*. Kan 1098* spominje je kao razlog nevaljanosti ženidbe i često je bila uzimana u obzir u parnicama i prije novog *Zakonika kanonskog prava*, ali i sada može biti temelj pozitivne presude.

Crkva ističe, na temelju nauka sv. Augustina,¹² da kršćanska, sakramentalna ženidba donosi supružnicima trostruko dobro: *bonum prolis - dobro potomstva, bonum fidei - dobro vjernosti i bonum sacramenti - dob-*

¹¹ Taj kanon CIC-a 1917. god. naglašava da je prvotna svrha braka radanje i odgoj djece, a drugotna je međusobna pomoć i lijek protiv požude. Novi pak ZKP u kan. 1055* § 1. govori da je "Krist Gospodin uzdigao ženidbeni savez na dostojanstvo sakramenta i ta je zajednica po svojoj naravi usmjerena k dobru supruga, te radanju i odgajanju potomstva". U ovoj je novoj formulaciji zakonske odredbe na prvo mjesto stavljeno dobro supruga (ne naglašavajući koje su vrste i vidovi toga zajedničkog dobra), a na drugom mjestu jest radanje i odgajanje potomstva.

¹² PL, 40, str. 349, *De bono coniugali*, cap. 24, n. 32.

ro sakramenta.¹³ No, ako koja od stranaka, ulazeći u brak izravno ili neizravno činom volje isključi jedno od ovih bitnih dobara ili sebi pridržava pravo drugačijega ponašanja nakon sklapanja braka, onda su to još tri nova razloga nevaljanosti.

h) *Exclusio boni prolis - isključenje potomstva u braku*. Prvotna svrha ženidbe, prema kan. 1013. (u kan. 1055, § 1* označena je kao drugotna!) jest radanje i odgoj djece. Ako to netko nije želio i uspjelo se dokazati da je s takvom nakanom ušao u brak, onda u biti nije ni želio kršćansku ženidbu, pa prema tome ona je nevaljana, a sudu je dužnost da to dokaže.

i) *Exclusio boni fidei - isključenje bračne vjernosti*. Prema kan. 1081, § 2 ženidbeni pristanak uključivao je međusobno pravo supružnika na tijelo i to trajno i isključivo. Nešto drugačija je odredba kan. 1057, § 2*: "...supružnici se uzajamno predaju i primaju da uspostave ženidbu." Ako u trenutku sklapanja braka nije bilo vjernosti i želje, ili je koja od stranaka sebi pridržala neko drugo pravo, onda je takvim stavom isključila u biti bračnu vjernost, a samim tim i jedno od bitnih ženidbenih dobara, pa prema tome i samu ženidbu.

j) *Exclusio boni sacramenti - isključenje dobra sakramenta*. Dobro sakramenta u biti znači nerazrješivost, jer "ona po naravi pripada pravoj ženidbi, u kršćanstvu ženidba je još čvršća zbog sakramenta".¹⁴ Potvrđuje to i kan. 1012, § 1: "Krist Gospodin je uzdigao na dostojanstvo sakramenta sam ženidbeni ugovor među krštenima." Formulacija kan. 1055, § 1* pro-žeta je koncilskim naukom, naglašavajući sakramentalnu "zajednicu svega života". Međutim, kome taj sakrament ništa ne bi značio, ili bi sebi pridržao slobodu raskinuti ženidbeni ugovor u nekim okolnostima, ili išao u brak "na probu" i "dok se može", u biti bi isključivao dobro sakramenta, prema tome ne bi valjano ni sklopio brak. Sve bi to bio razlog za sudski postupak u danom slučaju i, nakon utvrđenih činjenica, proglašenje braka nevaljanim.

k) *Matrimonium ratum, non consummatum - tvrda, a neizvršena ženidba*. Za takve ženidbe oprost podjeljuje Sveti Otac, a prema kan. 1973 i 1697* samo muž ili žena imaju pravo tražiti taj oprost. Sud i tu vodi postupak, ali ne sudbeni, nego administrativni, te se uza spise prilaže i liječnička dokumentacija i ordinarijev *votum* da je sablazan među vjernicima isključena. Sve se prosljeđuje Kongregaciji sakramenata u Rim preko koje papa udjeljuje oprost.

¹³ Vidi o tome pravnu postavku i u Gracijanovu dekretu: C. 27, c. 10, q. 2.

¹⁴ S. SIPOS, *nav. dj.*, str. 408.

Nisu ovim nabranjem obuhvaćeni svi razlozi nevaljanosti niti su to bili jedini *capita nullitatis*, ali jesu najčešći. Međutim, ne smijemo zaboraviti da ženidba uživa tzv. *favor iuris* - pravnu pogodnost (kan. 1014 i 1060*). U bilo kakvoj dvojbi ženidba se smatra valjanom sve dotle dok se protivno ne dokaže. Napominjem također da se vjernike poučava o jedinstvu, nerazrješivosti i sakramentalnosti braka te da sveti ženidbeni savez samo smrt razrješuje, pozivajući se i na Isusov stav: “Što je Bog združio, čovjek neka ne rastavlja” (Mt 19,6). I kan. 1018 propisao je da župnik pouči narod o ženidbi, posebno o njezinim zaprekama. U kan. 1033 zakonodavac je odredio župniku da zaručnike pouči o svetosti sakramenta ženidbe, o zaručničkim obvezama i dužnostima i da vjenčanju pristupe ispovjedeni i okrijepljeni svetom pričesću, a kan. 1063* više je pastoralo usmjeren.¹⁵

Prema ustaljenoj praksi na crkvenim sudovima pri ispitivanju stranaka u parnici i svjedoka provodio se temeljit postupak sa zakletvom prije i poslije davanja iskaza. Od župnika se tražilo službeno mišljenje o svakoj od stranaka i o svjedocima: kakvi su vjernici, koliko su vjerodostojni i istinoljubivi itd. Osim toga, župnici na terenu, vjeroučitelji i časne sestre (kod nas mnoge kao vjeroučiteljice), kršćanski katekizmi i priručnici pružali su premalo prostora i mogućnosti za pokretanje bilo kakve parnice, čak i onda kad je bilo jakih razloga za to. Činilo se praktično sve da do sudskog postupka ne dođe, a pravdalo se razlogom: to izaziva sablazan među vjernicima. Tako je bilo kod nas i u većini kršćanskoga svijeta, iako su se već i tada osjećali neki pomaci.¹⁶ Ne treba isto tako smetnuti s uma da su vjernici bili manje upućeni u problematiku i mogućnost crkvenih sudova, a bili su i bogobojažniji. Radije su, unatoč očitim teškoćama i povrijeđenim osobnim pravima, i sami stajali uz “pravnu pogodnost ženidbe”, nego pokretali parnice. To je sve razlog da ih je bilo mnogo manje, pogotovo u čisto kršćanskim sredinama i seoskim župama.

¹⁵ U njemu se više naglašava mnogostruku pomoć pastira vjernicima kada je ženidba u pitanju: 1. propovijedanjem i poukom; 2. osobnom pripravom kod sklapanja ženidbe; 3. plodonosnim slavljenjem samog sakramenta; 4. pružanjem pomoći oženjenima, a kan. 1064* određuje da se i mjesni ordinarij pobrine o temeljitoj pomoći zaručnicima, uključujući u to “muževe i žene prokušane iskustvom i stručnošću”.

¹⁶ Npr. papa Pio XII. u nagovoru sucima Rimske Rote već 1946. god. izrazio je zabrinutost zbog rastućeg broja ženidbenih parnica i dodao: “Nisu li ustvari one... jedan znak i ne daju li možda mjeru rastućih ženidbenih rastava... koje prijete da će zatrovati i razoriti običaje katoličkih naroda.” Papa dalje tvrdi da je “uzrok svemu tom zlu nedavni svjetski rat i nada se da će se stanje vidno popraviti” (AAS, 38, str. 395-396).

2. Vidni pomoci o razlozima nevaljanosti ženidbe i umnažanje parnica

S Drugim vatikanskim koncilom nastupilo je u Crkvi novo razdoblje. Dogmatska konstitucija *Lumen gentium* (LG) u 4. poglavlju govori o laicima u Crkvi, o njihovoj naravi i poslanju, o njihovu dostojanstvu u Božjem narodu i o njihovoj trostrukoj službi. Drugi cijeli dokument govori o njihovu apostolatu, a to je *Apostolicam actuositatem* (AA). Mnogo se u njemu govori o obiteljima (br. 11), o službama laika u Crkvi (br. 22), a posebno pak o njihovoj vjerničkoj formaciji (br. 28-32). Ovim dokumentima svakako treba dodati i deklaraciju o vjerskoj slobodi *Dignitatis humanae* (DH). U samom uvodu ona posebno ističe dostojanstvo ljudske osobe i zahtjev “svakog pojedinca da se služi vlastitom odlukom i odgovornom slobodom” (br. 1).

S obzirom na našu temu najvažniji koncilski nauk i poticaji nalaze se u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* (GS), koji cijelo poglavlje posvećuje promicanju dostojanstva braka i obitelji (br. 47-52). Iz ovoga dijela konstitucije, kao i iz ostalih koncilskih dokumenata uzeti su mnogi izravni navodi u odredbe Zakonika kanonskog prava, kad je riječ o sakramentu ženidbe.¹⁷ U Crkvi je započeo temeljit preporod vjerničkog života, ali i vjerničkih, posebno laičkih prava. A kad su u pitanju ženidbene parnice, kao da je s Koncilom otvorena “Pandorina kutija”. Stanje je vrlo znakovito, a već odavno zabrinjavajuće i samom Svetom Ocu.¹⁸

Premda je vidan utjecaj na obiteljsku i bračnu problematiku izvršio ovaj koncilski nauk, zapanjujući broj ženidbenih parnica¹⁹ možemo oprav-

¹⁷ ZKP govori o sakramentu ženidbe u kan. 1055-1165, dakle u 110 kanona. Spominjući izvore pojedinih odredaba, vrlo često su naznačeni koncilski dokumenti, što je vidljivo u: PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDO, *Codex iuris canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1989.

¹⁸ Pavao VI. u nagovoru sucima Rimske Rote 1966. god. ovako se žalio: “Oh, izričem svoj vapaj na uzbunu... zbog upadnoga povećanja slučajeva ništavnosti brakova. Je li to karakteristična oznaka oslabljenoga smisla za svetost zakona na kojem počiva kršćanska obitelj, nemira suvremenoga života, nestalnosti društvenih i ekonomskih uvjeta u kojima se bračni život odvija... i je li to opasnost koja će ugroziti spasenje, vitalnost i sreću obiteljske ustanove?” (AAS, 58, str. 154).

¹⁹ O tome opširno piše i iznosi brojčane podatke Zenon GROCHOLEWSKI, “Processi di nullità matrimoniale nella realtà odierna”, u: *Il processo matrimoniale canonico*, str. 11-24. Autor navodi npr. da je u 1966. god. u SAD-u bilo ukupno 250 ništavnih ženidbenih parnica, a da ih je 1984. god. bilo čak 37.450. Ili u cijelom svijetu u 1966. god. ukupno je proglašeno ništavnim 2280 brakova, a u 1984. god. samo u jednoj ame-

dati i drugim razlozima. Kao prvo, nikako ne možemo zaniijekati i slabost vjere ili opću sekularizaciju današnjega društva. Mediji, život u mješovitim sredinama, površan vjerski život bez sumnje utječu na mlade ljude da mnogi s nedovoljno promišljanja ulaze u bračnu zajednicu. Ni svetost bračnoga života ni svijest o sakramentalnosti braka nisu u njima tako stabilni. Još je gore ako uzmemo da je i po naravnom pravu i po crkvenom nauku svrha braka rađanje i odgoj potomstva (kan. 1013 i 1055, § 1*), no danas je opći stav svijeta, a kršćani su dio toga svijeta, protiv rađanja. Na žalost, nije rijedak slučaj i kod kršćanskih supružnika da jedno od njih dvoga (ponekada i obadvoje) neće, ama baš ni jedno dijete.²⁰ Zar je onda iznenađenje što druga stranka, koja nije možda ni slutila s kim ulazi u brak, ili to prije nije s bračnim partnerom razjasnila, dogovorila, ne želi ostati u takvoj bračnoj zajednici, gdje nema ili se uopće ne želi imati potomstva, pa traži drugoga partnera i pokreće sudski postupak za proglašenje ništavnosti prvoga braka?

Zabrinjavajuće je također da se ženidbeni postupak vrlo često vodi i zbog isključenja dobra sakramenta.²¹ Napomenuli smo gore da kan. 1013, § 2 (a isto tako 1055, § 2*) izričito govori da “među krštenima ne može biti valjana ženidbenog ugovora, koji ujedno ne bi bio i sakrament”. Sakramentalnost svakako uključuje nerazrješivost i čvrstoću bračnoga saveza, ako je shvaćen i prihvaćen ozbiljno i s iskrenom kršćanskom vjerom. Danas, međutim, u zapadnom jednomnom društvu, koje izgleda u svemu jedinstveno, sve je pod nepravednim znakom sekularizacije i potrošnje. No, u samoj ustanovi obitelji privilegirani su subjektivizam i individualizam, koji teže samo vlastitom probitku. Ženidba je lišena svoga intimnog i naravnog značenja i vrijednosti. Vizija cijele tzv. kršćanske Europe uzdr-

ričkoj metropoliji 3288. Za usporedbu, ta ista metropolija u 1966. god. imala je svega dvije ništavne parnice.

²⁰ Zanimljivo je npr. pratiti presude Rimske Rote u 1970. god. Od 258 parnica te godine više od 50 ih je rješavano zbog isključenja dobra potomstva (dakle 1/5 svih parnica vođeno je zbog toga što netko od njih nije htio djece). Bilo ih je 48 zbog sile i straha, a 38 zbog isključenja dobra sakramenta i 17 zbog totalne simulacije te 18 zbog manjka uporabe razuma (*Decisiones seu Sententiae*, sv. LXII, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1980.).

²¹ O tome je napisana i obranjena doktorska radnja: M. MINGARDI, *L'esclusione della dignità sacramentale dal consenso matrimoniale nella dottrina e nella giurisprudenza recenti*, Serie Diritto canonico nr. 13, PU Gregoriana, Roma, 1997. Poslije dva poglavlja u kojima obrađuje doktrinalne i magisterijalne dokumente o sakramentalnosti braka, pisac u 3. poglavlju iznosi mišljenje autora o isključenju sakramentalnosti; u 4. poglavlju govori o odnosu vjere i nakane (za ženidbenu privolu), a u 5. obrađuje protivna mišljenja s obzirom na sakramentalnost.

mala je i bitna svojstva ženidbenoga veza, među kojima najviše nerazrješivost veza, jer je zavladao carstvo privremenosti i relativizma. Prije se ta zabluda zvala teoretska, a danas je praktična, jer se sve svelo na tzv. *vlastiti pogled*. Zbog toga je ženidbena privola pod velikim upitnikom, jer je utemeljena na sasvim perverznom uvjerenju.²² Mnogima je vjenčanje u crkvi samo običaj, poneki su na to pristali radi volje roditelja, ili radi bračnoga druga. Srcem niti su željeli, niti su se tako čvrsto vezali, štoviše, u sebi su često ostali vrlo rezervirani prema sakramentalnom vjenčanju, zapravo isključili su nerazrješivost²³ i orijentirali se kao mnogi drugi supružnici u građanskim brakovima po načelu: može dok može, kad ne bude išlo dalje, rastava i novi počeci.

Moramo, međutim, spomenuti i nove kanonske razloge za povećanje broja ženidbenih parnica. Naglasili smo gore da je već sv. Augustin govorio o trostrukom dobru ženidbe. No, prema nauku Drugoga vatikanskog koncila, točnije u pastoralnoj konstituciji GS, br. 48 stoji i ovo: “Muž i žena... pružaju jedno drugom pomoć i službu, doživljavaju smisao svoga jedinstva te ga iz dana u dan sve više produbljuju. To intimno sjedinjenje kao uzajamno darivanje dviju osoba, a i dobro djece zahtijevaju punu vjernost bračnih drugova i njihovo nerazdruživo jedinstvo.” Sabor je, dakle, ovdje istakao *dobro djece - bonum prolis*, no na prvo mjesto stavio je ono još bitnije i važnije a to je *zajedničko dobro supružnika*. Kanon 1055, § 1* utemeljen je na ovom tekstu GS, no koncilsku je misao drukčije presložio: “...muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru supruge...”

Temeljem toga nauka i takvoga preoblikovanja kanona sve se više počelo govoriti o tom novom, četvrtom dobru ženidbe.²⁴ Već je Ivan Pavao II. i prije donošenja novog ZKP u oružnici *Familiaris consortio* (br. 9) is-

²² Usp. *Monitor ecclesiasticus*, 121 (1996), 63-64.

²³ U prethodnoj bilješci stoji da je u Odlukama Rimske Rote 38 parnica u 1970. god. proglašena ništavna ženidba zbog isključenja dobra sakramenta. Slična je stvar također na talijanskim crkvenim sudovima. U knjizi AA. VV., *La giurisprudenza dei tribunali ecclesiastici italiani*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1989., od 31 obradene parnice 7 ih je vođeno zbog isključenja dobra sakramenta, dakle skoro ¼, i to u Italiji, katoličkoj zemlji. Zar se što bolje može očekivati u manje kršćanskim sredinama i gdje je mnoštvo miješanih brakova?

²⁴ A. ABATE, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Paideia, Roma - Brescia, 1985., str. 60, donosi ovu tvrdnju: “Poznato je da je II vat. koncil u svoj pastoralnoj refleksiji o dostojanstvu braka... istakao na poseban način ono što se odnosi na dobro supružnika - bonum coniugum, a ono slijedi iz njihove međusobne pomoći i služenja... Pravna praksa, slijedeći nauku Koncila, pobrinula se da se obrani i primijeni na sudu teza ne samo o dobru potomka nego i o dobru supruge...”

takao veličinu toga dobra supruga - međusobnoga darivanja: "Bračna ljubav obuhvaća jednu cjelovitost u koju ulaze sva svojstva osobe: oslonac na tijelo i na nagon, na snagu osjećaja i čuvstava, na nadahnuće volje i duha, a sve to smjera dubokom osobnom sjedinjenju, da (supružnici) budu jedno srce i jedna duša. Ona, dakle, pretpostavlja nerazrješivost i vjernost u međusobnom i potpunom darivanju."²⁵ I drugi tumači ZKP posebnu pažnju posvetili su ovom novom dobru i svojstvu bračne zajednice.²⁶

No, ako neka stranka to dobro ne prizna i ne prihvaća, unatoč ulasku u brak, ona ga u biti isključuje. Naime "tko hoće ženidbu, a stvarano hoće samo instrumentalizirati drugu osobu za vlastitu korist i radovati se svom dobru i svom uspjehu, on po sebi ne isključuje druga dobra ženidbe. Međutim, ni ne ostvaruje međusobnu predanost dviju osoba, a tek ta je usmjerena na savršenstvo, na opće dobro supružnika... Tako se njihovo dobro ne ostvaruje u globalu, nego je istrgnuto iz drugih dobara, ...a moralo bi im prethoditi i biti svojstveno."²⁷ Što onda možemo, nego zaključiti: ono u tom slučaju potpuno nedostaje ili je vrlo skućeno dobro supružnika.

Sudovi su to uzeli kao *caput nullitatis* i takve brakove počeli proglašavati nevaljanima.²⁸ Posebno su te parnice bile znakovite u zapadnim zemljama, a u novije vrijeme također i kod same Rote.²⁹ Na žalost, za očekivanje je da će ih biti sve više i posvuda, jer mladi sa sve manje srca i ljubavi jedni prema drugom ulaze u brak, a jači su im neki drugi motivi u duši pri odluci za ženidbu. Mnogi ne shvaćaju da "ženidbeni vez, kao načelo jedinstva po kojem muž i žena postaju jedno tijelo, znači i poseban način ljubavi i života, a odražava se u intimnoj zajednici... Čini, ponašanje i raspoloživost osoba, usmjereni da uspostave, razvijaju i sačuvaju intimni su-

²⁵ *Familiaris consortio*, 22. 11. 1981., u: *Enchiridion Vaticanum* 7, br. 1570.

²⁶ L. CHIAPPETTA, *Prontuario di diritto canonico e concordatario*, Dehoniane, Roma, 1994., str. 132, ovako razlaže: "Na temelju kanonskih odredba treba govoriti i o dobru supružnika... oslanjajući se na koncilski nauk. Praksa Rimske Rote promatra dobro supružnika kao bitno svojstvo ženidbe."

²⁷ S. VILLEGIANTE, "Il 'bonum coniugum' e l'oggetto del consenso matrimoniale in diritto canonico", u: *Monitor ecclesiasticus*, 120 (1995), 307.

²⁸ Npr. jednu takvu parnicu donosi i priručnik: AA. VV., *La giurisprudenza dei tribunali ecclesiastici italiani*, str. 283.

²⁹ J. KOWAL, "Breve annotazione sul bonum coniugum come capo di nullità", u: *Periodica*, 96 (1/2007), 59, naglašava da su parnice zbog tog razloga posebno aktualne u engleskom govornom području (čak do 65 % svih parnica), ima ih i u Italiji i sve su češće. Isti autor tvrdi da to sudovi uglavnom uzimaju kao djelomičnu simulaciju - himbu, ali ženidbeni postupak vode na uobičajeni način: izjave stranaka, potvrda svjedoka; gleda se razlog sklapanja ženidbe; okolnosti prije, u trenutku samoga sklapanja i odmah nakon toga (str. 63). Isti časopis donosi jednu cjelovitu presudu Rimske Rote zbog isključenja dobra supružnika (str. 64-92).

život, sudbinu i jedinstvo braka i obitelji postaju i međusobno pravo i dužnost... to ih ujedinjuje i vodi do dinamizma”.³⁰ To bi bio ideal, koji Crkva naučava o braku i želi da se ostvari, ali su mnogi daleko od toga! Naprotiv, oni svoje drugačije stavove i raspoloženja i prije ulaska u brak očituju na razne načine, što crkveni sudovi kasnije “pokupe” kao dokazni materijal o isključenosti dobra supružnika. Eto, to je razlog mnoštva ženidbenih parnica.

Pogledajmo sada još jedan novi *razlog nevaljanosti - caput nullitatis*, kojeg ni CIC iz 1917. god. ni crkvena praksa ženidbenih sudova prije Drugoga vatikanskog sabora ne pozna. To je kan 1095*, a on glasi:

“Nesposobni su za sklapanje ženidbe:

- 1) oni koji nisu dovoljno sposobni služiti se razumom;
- 2) oni koji boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima, koje treba da se uzajamno predaju i primaju;
- 3) oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.”

Odredbu ovoga kanona treba dobro uočiti i dobro je razlikovati od onoga što određuje kan. 1082 i 1096*. U njih oba bitno je ovo: “Da bi se mogla imati ženidbena privola, potrebno je da strankama barem nije nepoznato kako je ženidba trajna zajednica između muške i ženske osobe, usmjerena na rađanje djece stanovitom spolnom suradnjom.”³¹ Naglasak je, dakle, o minimalnom i razumnom razlučivanju bitnih stvari o samoj svrsi ženidbe i suživotu u braku, dakako i o naravi i svrsi spolne sposobnosti supružnika. Nema ovdje nikakve slutnje o ludosti ni o potpunom nedostatku uporabe razuma (*amentia*), jer osobe s takvim osobinama uopće ne mogu sklopiti ženidbu, ni prema građanskom zakonodavstvu, jasno onda ni po crkvenim odredbama.

Kada, međutim, razmatramo kan. 1095*, treba uočiti da se tu radi o pozitivnoj crkvenoj odredbi, koja prosuđuje psiho-fizičke i intelektualne teškoće. Ovakva odredba sigurno je plod suvremenoga proučavanja ljudske osobe i to o njegovim psihičkim, razumskim i voljnim nedostacima, koji se moraju priznati pa i vrednovati, jer utječu, a u dosta slučajeva is-

³⁰ P. J. VILADARCH, *Il consenso matrimoniale*, preuzeto iz kauze: AE. TURNATURI, “Nullitas matrimonii ob exclusionem boni coniugum”, u: *Periodica* 96 (1/2007), str. 74.

³¹ Komentirajući ovaj kanon 1096*, L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico*, svz. II., Edizioni Dehoniane, Napoli, 1988., str. 221-222, kaže: “U konkretnom potrebno je da zaručnici barem znaju što je ženidba, tj. da je to: 1) Zajednica života u intimnom sjedinjenju, dužnostima i obvezama...; 2) Zajednica različito spolnih osoba, tj. muškarca i žene; 3) Zajednica trajnog života, ne prolaznoga i slučajnoga susreta; 4) Zajednica, koja je usmjerena na stvaranje potomstva, a ne samo na jednostavno prijateljstvo ili zajedničke interese i to zajednica koja seksualno surađuje...”

ključuju, ili onemogućuju slobodan izbor, što je za ženidbeni pristanak bitno. No, nije samo znanost uznapredovala u proučavanju tih problema, nego je i nepobitna, iako poražavajuća činjenica da mnoštvo ljudi danas ima takvih nepremostivih teškoća i one su uvjetovale, zapravo požurivale traženje izlaza. Jasno da se to posebno osjeti kao teška nevolja upravo onda kada su u pitanju bračne zajednice. Prema ovom kanonu 1095* osoba je nesposobna za sklapanje ženidbe upravo zbog nekoga psiho-fizičkog stanja, nekoga nedostatka, koji utječe na slobodnu i neopozivu odluku zaručnika. Spominju se tri različita vida teškoća, ali su oni međusobno usko povezani i često isprepleteni a to su: a) nedovoljna uporaba razuma; b) težak manjak prosuđivanja o bitnom ženidbenim svojstvima; c) psihički nedostatak i to takav, da osoba ne može preuzeti bitne ženidbene obveze.³²

Ovaj kanon, koliko pruža pomoć mnogim zaručnicima u nevolji i njihovim teškoćama upravo te naravi, što ih u tri broja spominje, toliko je još više postao razlog strahovitoga umnažanja ženidbenih parnica. Zapravo svi drugi razlozi nevaljanosti - *capita nullitatis*, uzeti zajedno samo su bližnja sjena prema ovom samome.³³ Crkveni suci i sudovi navode mnoštvo tipičnih primjera i presuda o tom problemu. I u odlukama same Rimske Rote, a ima dosta uglednih sudaca³⁴ i drugih sudova,³⁵ mnoge su presude

³² L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico*, svz. II., str. 221, te razloge nesposobnosti ovako tumači: 1) Manjak uporabe razuma odnosi se na spoznajno područje, a to je bitna stvar za svaki ljudski i voljni odgovorni čin; bilo da osobi manjka takva sposobnost, bilo da je upitna ili nedovoljna, ženidbeni vez bio bi nevaljan. 2) Nije dovoljna samo uporaba razuma i neka psihička zrelost; ovdje se radi o teškom manjku prosuđivanja (*gravis defectus discretionis iudicii*), i to ne bilo kakvog ljudskog čina, nego se radi o prosuđivanju prava i dužnosti zaručnika. 3) Daljnji nedostatak su problemi i anomalije psihičke naravi (neuroza, psihoza, sadizam, mazohizam, droga, lezbijstvo, homoseksualnost), jer svi oni remete psihičku ravnotežu zaručnika. Autor na koncu dodaje: "Bez sumnje je teško u konkretnom slučaju odrediti radi li se o stvarnoj nesposobnosti ili samo o teškoći, ali je s druge strane i neupitno da gore spomenuti problemi - anomalije mogu biti i u teškom obliku pa su zapreka potpunom i trajnom bračnom jedinstvu."

³³ Tumačeći teškoće i važnost ovoga kanona, sudski vikar regionalnoga suda u Lombardiji, P. BIANCHI, *Quando il matrimonio è nullo*, Ancora, Milano, 1998., str. 180, kaže: "U ovim zadnjim desetljećima s obzirom na taj problem (kan. 1095*)... izrečeno je stotine presuda Rote, a još je više studija napisano o tome. Upravo u nekim narodima motiv za ništavnost braka radi psihičke nesposobnosti postao je skoro isključivo mjerilo vrednovanja valjanosti neke ženidbe, a to je u praksi dovelo do toga da je gotovo iščezlo proučavanje bilo kojega drugog razloga nevaljanih brakova."

³⁴ Npr. P. A. BONNET - C. GULLO (a cura di), *L'incapacitas - can. 1095* nelle sententiae selectae coram Pinto*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1988. Djelo obuhvaća 29 probраниh presuda u razdoblju od 1969. do 1986. god.

³⁵ Usp. AA. VV., *La giurisprudenza dei tribunali ecclesiastici italiani*, ima četiri takve presude, a u petoj se uz razloge iz kan. 1095* kao razlog nevaljanosti također navodi i isključenje potomstva.

baš kao razlog nevaljanosti - *caput nullitatis* imale ili samo jedan od tri broja toga kanona ili dva zajedno, a nekada i sva tri, no uvijek kan. 1095*. Za sigurniju i točniju procjenu svakoga slučaja trebalo bi dobro poznavati i psihologiju i neurologiju, no najbolje je imati dobre stručnjake, kršćanske laike po klinikama koji su “kod kuće” kad je nešto takvo u pitanju.

Danas je mnogo teškoća s drogama kod tolikih mladih, a bez sumnje ona veoma utječe na psihu, pa prema tome i na mogućnost izbora i vrlo često zbog nje se pokreću ženidbene parnice.³⁶ O njezinoj pogubnosti izrađuju se cijele studije. Vrlo je važno stoga za svaki slučaj pribaviti prethodnu liječničku dokumentaciju, a nju se mora tražiti ako se pokrene parnica, jer je ona pokazatelj stanja stvari.³⁷ Onaj pak tko mora savjetovati nekoga zaručnika prije sklapanja ženidbe, ili pomagati mu da pokrene parnicu, kad je već u braku a došao u takve teškoće, morao bi voditi računa o sljedećim bitnim stvarima.

1. Kakvo je bilo stanje među zaručnicima u vrijeme zaruka i priprema za vjenčanje i je li već tada bilo teškoća i lomova među njima?
2. Da li je stranka, za koju se smatra da je nesposobna (kan. 1095*), imala nekih životnih teškoća u obitelji ili s drugim osobama, npr. u školi, na studiju ili na poslu, u međuljudskim odnosima?
3. Ima li ta osoba neku “povijest bolesti” s neuropsihijatrije, ili neku dijagnozu i je li se od tih liječnika moglo dobiti neko svjedočanstvo o njoj?
4. Kako se prije vjenčanja izražavala o bračnim obvezama? Je li pokazivala neke neuravnotežene stavove i nezrele osjećajnosti? Je li to vodilo u sukobe s drugima?
5. Da li je stvarno željela ući u brak, ili je bilo nekih ozbiljnih razloga koji su je na brak primorali (npr. trudnoća, skrupuli, sugestije drugih itd)?

³⁶ Doktorsku radnju o utjecaju droge na ženidbenu privolu izradio je svećenik krčke biskupije Slavko ZEC, *La tossicodipendenza come radice d'incapacità al matrimonio (can 1095). Scienze umane, dottrina canonica e giurisprudenza*, Serie Diritto canonico nr. 11, PU Gregoriana, Roma, 1996. Autor u 1. poglavlju govori o opojnim sredstvima na temelju znanosti; u 2. poglavlju, govoreći o njihovim utjecajima na ženidbenu privolu, oslanja se na 27 presuda Rimske Rote; u 3. poglavlju obrazlaže u čemu je štetnost droga i kako nekoga čini nesposobnim za privolu, uključujući sva tri broja iz kan. 1095*. Na koncu govori posebno o odnosima između crkvenih sudaca i stručnjaka kada je parnica u pitanju.

³⁷ *Monitor ecclesiasticus* 121 (1996), u prikazu jedne parnice *ob defectum discretionis iudicii in utraque parte*, coram A. STANKIEWICZ, spominje (u brojevima 19 i 20, str. 27) dva liječnička mišljenja, a u drugoj parnici *ob incapacitatem psychologiam mulieris*, coram D. FALTIN, također dva psihologa (str. 78).

6. Je li ta osoba imala nekih navika, koje utječu na psihičko i voljno stanje, npr. je li se drogirala, opijala i je li se možda od toga liječila?
7. Kako se ponašala u vrijeme samoga vjenčanja? Je li bilo nečega izvanrednoga? Je li što “čudno” pričala?
8. Kako je prihvatila i rješavala svoje prve bračne dužnosti? Ili se iz njezinog stava i ponašanja odmah uvidjelo da kreće naopako?
9. Kakva je njezina “povijest bolesti” nakon vjenčanja, jer bi to moglo biti ilustrativno za cijeli proces?
10. Bi li ta osoba bila voljna podvrći se stručnom liječničkom pregledu, koji bi bio dogovoren s crkvenim sudom?³⁸

Da bi se uopće temeljito zahvatilo u problem i rješavalo slučajeve ne samo u duhu i po odredbama kan. 1095*, nego i radi pomoći mnogima, treba stvar dobro proučavati i poslužiti se autorima koji su problematiku sveobuhvatno zahvatili.³⁹ Time bi i crkveni suci bili sigurniji u procjeni, a i pastoralni djelatnici mogli bi već prije vjenčanja zaručnicima dati mnoge upute, pogotovo ako uvide da je u začetku nešto sumnjivo. Dobro bi bilo savjetovati drugu zaručničku stranu da i ona bude oprezna i neka sama bolje stvar ispita prije nego se odluči za vjenčanje. Trebalo bi se ravnati po starom načelu postupka sa zaručnicima i njihovu ispitivanju, tj. da to bude, kako kanon 1020 kaže: svaku stranku ispitati i saslušati *diligenter, seorsum et caute - marljivo, napose i oprezno*.

³⁸ Usp. o ovome s još više pojedinosti prikaz kod P. BIANCHI, *Quando il matrimonio è nullo*, str. 199-200. Pisac je svojim razmišljanjima dao naslov “Uputa za savjetnika”, što su samo značajnije točke za početak proučavanja slučaja, a sud bi u procjeni morao sveobuhvatnije sagledati slučaj i naći će se sigurno još mnogo pojedinosti u iskazima stranaka i svjedoka. Dakako da će mu odlučujuću pomoć pružiti liječnički nalazi, ako ih stranke otprije imaju, ili ako tužena stranka pristane na vještačenje.

³⁹ Navodim kao primjer doktorsku radnju (obranjenu na Urbaniani): C. A. OJEMEN, *Psychological factors in matrimonial consent in the light of canonical legislation*, Roma, 1986. Autor temeljito prikazuje bitne psiho-pravničke postavke u ženidbenoj privoli (str. 73-137); obrađuje zatim manjak privole zbog nedostatka spoznaje (str. 139-203), pa manjak privole zbog poremećaja u volji (str. 205-249) i konačno manjak privole zbog psihičkih nedostataka (str. 253-311). U zadnjem poglavlju daje upute za pastoralnu pomoć i pravno rješenje slučajeva (str. 315-365).

LA CURA DELLA CHIESA PER I DIVORZIATI

Ruolo ed aiuto dei tribunali ecclesiastici

Riassunto

L'articolo ci confronta con il fatto di numerosi divorziati nel nostro tempo. Molti di loro, purtroppo, se ne sono andati via, e perdono quasi ogni contatto con la Chiesa. Però sono tantissimi chi chiedono la soluzione tramite i tribunali ecclesiastici, perché non si sentono colpevoli e vorrebbero risolvere la questione della propria coscienza. Ci sono i classici capi di nullità del matrimonio: alcuni fin' ora attuali, altri fra di loro sono diventati quasi rarissimi. Tuttavia, non solo a causa della vita moderna, ma anche sotto l'influsso del Vaticano II e la nuova dottrina cattolica riguardo la dignità della persona umana e il ruolo dei laici nella Chiesa, come pure la dottrina sulla famiglia è venuto in risalto il nuovo capo di nullità. Si tratta della questione di bene dei coniugi, da una parte importantissimo (GS 48 e can. 1055*), dall'altra invece spesso trascurato fra molti coniugi diventando perciò il nuovo capo di nullità matrimoniale.

Allo stesso modo il nuovo canone 1095* ha messo in risalto le difficoltà psico-fisiche, neurologiche di questa generazione moderna, ordinando che loro, purtroppo moltissimi, con tali difficoltà (raggruppati in tre categorie), sono incapaci di contrarre matrimonio cristiano e sacramentale. Tutto questo sono ragioni di tantissime cause presso i tribunali e la sfida per la Chiesa di affrontare i problemi, sforzandosi di risolvere quello che è solubile.